

تئوری زمینه‌ای: روشی برای مطالعه علمی و عملی توسعه و تغییر اجتماعی

سهیلا ناصری^۱، صدیقه پیری^۲

چکیده

از دهه هفتاد میلادی به این سوی، در سنت توسعه و مطالعات آن تغییر و تحولاتی عظیم شکل گرفت. با آشکار شدن نقائص نظری و عملی مدل‌های کلان رایج در سنت توسعه توجهات بیشتری بر متن و زمینه‌ای که توسعه در آن رخ می‌دهد متمرکز شد و بر خلاف قبل، تحقیقات کیفی نقش بارزی در مطالعات توسعه بر عهده گرفتند. یکی از مهم‌ترین روش‌های کیفی که مبتنی بر متن، مشارکت و استفاده از تجارب گروه هاست، تئوری زمینه‌ای است. این روش با مجموعه‌ای از تکنیک‌ها و روش‌های خاص خود فرصتی برای تفکر نظری در باب داده‌های بدست آمده از متن را فراهم می‌کند. این موضوع و کمرنگ بودن این نوع از تحقیقات در جامعه علمی حاضر باعث عطف توجه مقاله به آن شده است. در این جا دو مرحله اصلی در تئوری زمینه‌ای یعنی جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها، با استفاده از مثال‌های عینی انجام گرفته در رشته مطالعات توسعه و تغییرات اجتماعی تشریح می‌شود. هدف اصلی این مقاله پیشنهاد استفاده از چنین روشی در تحقیقات توسعه‌ای و نشان دادن ادبیات و ترسیم مراحل عملی تئوری زمینه‌ای است. نتیجه نشان می‌دهد که تئوری زمینه‌ای با نظریه‌سازی در امر توسعه از یک سو می‌تواند نقشی مهم در مطالعات توسعه ایفا کند و از سوی دیگر با پاسخ به چستی‌کنشگران اجتماعی و ذینفعان از تغییر و توسعه، مؤلفه‌های آن، دلایل مقاومت یا پذیرش؛ چگونگی مشارکت آنان در فرایند تغییر و توسعه و سؤالاتی از این قبیل به کاهش هزینه در امر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ها مدد رساند.

واژگان کلیدی: توسعه، مطالعات توسعه، تغییر، تئوری زمینه‌ای، کدگذاری.

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۰۹/۱۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۶/۰۶/۰۵

^۱ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اسلامشهر، تهران، باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان، اسلامشهر، ایران (نویسنده مسئول) (Email: naseri.sohila@yahoo.com)

^۲ دکتری جامعه‌شناسی توسعه و مدرس دانشگاه علامه طباطبایی (ره) (Email: S_piri@ut.ac.ir)

مقدمه

از دهه ۱۹۷۰ به این سوی سنت توسعه بدیل و جایگزین^۱ به طور قابل ملاحظه ای توانست در برنامه‌های کشورهای مختلف جایی برای خود باز کند. بعد از اعلام شکست پروژه توسعه در کشورهای جنوبی در دوره بعد از جنگ جهانی دوم، این ادعا قوت گرفت که مفهوم سنتی توسعه یک سازه اروپامدارانه است، جایی که غرب برجسب «توسعه یافته» و بقیه جهان «توسعه نیافته» به خود گرفته است. این موضوع بدین معنی است که یک جامعه به عنوان ایده آل و هنجار و سایرین به عنوان انحراف از معیار شناخته شده‌اند. این در حالی است که با این اندیشه، بسیاری از دیگر مفاهیم و شاخص‌های زندگی خوب^۲ و یا «جامعه خوب»^۳ به عنوان راه‌های گوناگون سنجش توسعه مورد غفلت واقع شدند (Escobar, 1984: 377). در گفتمان حاکم بر توسعه ارزش‌های غربی جهان شمول شده و با رشد و پیشرفت مرتبط می‌شوند، این در حالی است که به ارزش‌های جهان سوم به دیده تحقیر نگریسته شده و با توسعه نیافتگی گره می‌خورند.

اسکوبار (۱۹۸۴) در پی کالبدشکافی و تحلیل گفتمان توسعه، به استراتژی‌هایی پی برد که از رهگذر آنها، کشورهای قدرتمند یا صاحب این گفتمان توانسته‌اند، توسعه را تثبیت و استقرار بخشند. بنابراین این نوع گفتمان در طول زمان و در کشورهای جهان سوم با استفاده از مکانیسم‌های خاص خود تداوم داشته است. وی از چند نوع استراتژی سخن می‌گوید که از آنها در تثبیت و استقرار توسعه بهره گرفته شده است: مسأله‌مند کردن فقر^۴ و یکسان‌سازی رو به رشد مسائل^۵ حرفه‌ای شدن توسعه^۶ و نهادی شدن توسعه^۷. به نظر اسکوبار هر کدام از این استراتژی‌ها با توجه به ماهیت و نحوه عملکردشان توانسته‌اند مجموعه‌ای از عناصر انضباطی و هنجاربخش را با خود به همراه داشته باشند.

به زعم مجید رهنما، یکی از منتقدین توسعه، «ابر نظریه‌های فلسفی و «فرا روایت» {هایی مثل توسعه} که در نظر دارند توضیحی انتزاعی برای جهان ارائه کنند، اغلب این خطر را در بر دارند که توجه و حساسیت ما را نسبت به تجربه‌های بی‌شمار و تمامی تناقض-های موجود، که در عین حال محدود به منطق دوگانه و تقلیل‌گرا شده‌اند منحرف سازند. آنها ما را از فهم ابعاد موجود و غیر قابل پیش‌بینی هر موقعیت عینی باز می‌دارند و به ویژه به سیر و سلوک درونی ما که می‌تواند محدودیت‌ها، امکان‌ها، توان‌ها و ضعف‌ها، فقرها و ثروت‌های ما را به ما نشان دهد آسیب می‌رسانند. وی ادامه می‌دهد که ما می‌توانیم با دوستان و همراهانمان به تعریف روش‌های هم‌کنشی پردازیم که موجب شود در حال زندگی کنیم، نه از طریق عینک‌های ایدئولوژیک ساخت دیگران، بلکه با روشن‌بینی و توجه ویژه و حساس به «آن چه که هست» (Rahnama, 1385: 357). وی ضروری می‌داند که بر ساخت اجتماعی و دیگر بر ساخت‌ها از قبیل توسعه بایستی از منظری که به زندگی واقعی خود مردم و بخصوص قربانیان این فراروایت‌ها نزدیک‌تر است نگریسته شود.

در ایجاد توسعه‌ای بدیل و انسان-محور، سوالات اغلب روی این محور باقی مانده‌اند: چه کسی مشارکت می‌کند؟ (تنها گروه نخبه یا اکثریت مردم) مشارکت آنها چگونه است؟ (آیا مشارکت محدود است یا دامنه گسترده‌ای از تصمیم‌گیری را در بر می‌گیرد). آنها باید چگونه مشارکت کنند؟ (صرفاً به عنوان ذینفعان یا تصمیم‌گیرندگان پروژه) و دلیل آنها برای مشارکت چیست؟ (به عنوان وسیله‌ای یا به عنوان هدفی برای خود (Brohman, 1996)). پس از آشکار شدن نقائص نظری و عملی مدل‌های رایج، در تفکرات

1 Alternative development

2 Good life

3 Good society

4 The Problematization of Poverty

5 The progressive incorporation of problems

6 The professionalization of development

7 The institutionalization of development

جدیدی توسعه تلاش شد موانع مفهومی و روش شناختی شناسایی و در جهت گوناگون و انعطاف‌پذیر کردن آن دو اقداماتی به عمل آید به گونه‌ای که بتوان انواع مختلفی از روابط و تعاملات در کشورهای جهان سوم را مورد خطاب قرار داد. بعد از دو جنگ جهانی و درست زمانی که سنت توسعه جایگزین رونق گرفت (اوایل دهه ۷۰)، «چرخشی نظری» رخ داد و اولین مطالعات بر ساخت‌گرایانه و بویژه تئوری زمینه‌ای کشف شد. از این دوره به بعد بود که مطالعات توسعه‌ای نیز اغلب به صورت تئوری زمینه‌ای انجام می‌گرفت (Brohman, 1996). و مشارکت گروه‌های هدف در متن و زمینه هرچه بیشتر مورد تأکید قرار گرفت. موضوعی که تنش زیادی را از یک سو بین مدل‌های رسمی و از سوی دیگر، میل به فرمول‌بندی کردن اصول معتبر شخصی و نیاز به فهم انواع واقعی تجارب توسعه‌ای بخصوص در کشورهای جهان سوم، ایجاد کرد. به زعم اکثر نظریه پردازان منتقد توسعه، مدل‌های نظری و رسمی توسعه تجارب گوناگون و غنی مردم را نادیده و یا ساده‌انگاشته و سعی در تخریب آنها کرده‌اند. این در حالی است که یکی از باارزش‌ترین منابع برای نظریه‌سازی در زمینه توسعه با تکیه بر تجربه گروه‌های مختلف و مشارکت آنها در فرایند مطالعات توسعه‌ای شکل می‌گیرد.

از نظر اسکوبار، تحقیق عملی مشارکتی^۱ یکی از استراتژی‌های مقاومت در برابر گفتمان توسعه در جهان سوم است. تحقیق عملی مشارکتی از منظر فلسفی، گسستگی رادیکال از فلسفه سنتی اروپایی محسوب می‌شود. این تحقیق با توجه به ویژگی‌هایی که دارد، تقسیم و تفکیک سوژه/ابژه را که برای فلسفه غرب و علوم اجتماعی تجربی گرا مرکزیت دارند، کنار نهاده و آنها را به سوژه/سوژه دگرگون می‌سازد. در تحقیق عملی مشارکتی، تعهدات دو جانبه و مشترک^۲، آنها را به سمت تولید پروژه‌هایی آزاد و نامحدود متمایل می‌سازد، که ممکن است در مسیرهای مختلفی گسترش یافته و سرانجام به خوشبختی رهنمون سازد (درست برعکس پروژه‌های تحقیقاتی سنتی). سرانجام اینکه این نوع تحقیق بر حسب کیفیت پراکتیس/کنشی که قادر به انجام آن هستند یعنی بر حسب ویژگی‌ها و عناصر کاملاً دموکراتیک و تکثرگرایانه‌شان نه بر حسب بعضی معیارهای مطلق دانش «عینی»، ارزیابی می‌شوند (Escobar, 1984: 392).

یکی از مهم‌ترین انواع تحقیقات کیفی که مبتنی بر مشارکت و استفاده از تجارب گروه‌های شرکت‌کننده در تحقیق است، تئوری زمینه‌ای است. تئوری زمینه‌ای تنها راه انجام روش‌های کیفی نیست، اما این روش با مجموعه‌ای از تکنیک‌ها و روش‌های خاص خود فرصتی برای تفکر نظری در باب داده‌های بدست آمده در متن را فراهم می‌کند.

بیش از دو دهه است روش تئوری زمینه‌ای به طور فزاینده‌ای در جامعه‌شناسی، مردم‌شناسی اجتماعی، جامعه‌شناسی روستایی، روانشناسی، علوم تربیتی، مصرف و بازاریابی، مدیریت و تحقیقات سازمانی و دیگر رشته‌های علوم اجتماعی به کار برده شده است (Bitsch, 2005: 80) اسکرودر و همکارانش (۱۹۸۶) با استفاده از روش تئوری زمینه‌ای پژوهشی را با عنوان *مدیریت نوآوری و فرایندهای تغییر در زمینه عملکرد کشاورزان انجام دادند*. ایگان (۱۹۹۷) پژوهش خود را در زمینه کارفرمایان زنان روستایی و با عنوان *خارج شدن از محیط کسب و کار و از دست دادن رفاه* با استفاده از تئوری زمینه‌ای به انجام رسانیده است. رایلی (۱۹۹۶) نیز در پژوهش خود با استفاده از تئوری زمینه‌ای به بر ساخت دانش اجتماعی و مطالعه رفتار توریست پرداخته است.

از دهه ۸۰ به این سو این روش در رشته‌های علوم اجتماعی و بخصوص در مطالعات توسعه و تغییرات اجتماعی و در پژوهش‌های افرادی همانند ایمانی جاجرمی (۱۳۸۴): *بررسی جامعه شناختی عوامل موثر بر عملکرد شوراهای اسلامی شهر در توسعه محلی*؛ احمدپور (۱۳۸۶): *بازسازی معنایی پیامدهای نوسازی به منطقه اورمان کردستان ایران*؛ فرضی‌زاده (۱۳۸۶): *بررسی عوامل موثر بر کاهش فعالیت زنان روستایی در بخش کشاورزی*؛ پیری (۱۳۸۹): *تبیین ساختار اجتماعی فقر از منظر فقرای روستایی و احمدش (۱۳۹۱): تحلیل جامعه‌شناختی پیامدهای ورود عناصر مدرن (نوسازی) به کردستان به کار برده شده است.*

¹ participatory action research (PAR)

² mutual commitment

به طور کلی می‌توان گفت در حال حاضر یکی از بهترین رهیافت‌های تحقیق و عمل در زمینه توسعه، تحقیقات برساخت‌گرایانه‌ای همانند تئوری زمینه‌ای است که مشارکت گروه‌های هدف در متن و زمینه مورد نظر را محور کار خود قرار دهد. این موضوع از یک طرف و کمرنگ‌بودن این نوع از تحقیقات در جامعه علمی حاضر باعث عطف توجه مقاله به آن شده است. هدف از انجام این مطالعه کمک به روشن‌تر شدن ادبیات و ترسیم مراحل عملی تئوری زمینه‌ای با استفاده از تحقیقات عینی انجام گرفته در مطالعات توسعه است. هدف نشان دادن نتایج این تحقیقات نیست بلکه برجسته کردن اصول و روش در تئوری زمینه‌ای است که می‌تواند به محققانی که علاقه مند و یا در آغاز انجام تحقیقات خود هستند کمک رساند.

چارچوب نظری و روش‌شناسی تئوری زمینه‌ای

تئوری زمینه‌ای فرایندی برای تعمیم نتایج حاصل از یک مشاهده‌ی خاص به نظریه‌ای جامع‌تر است. نظریه‌ای که در زندگی روزمره‌ی انسان‌ها نشو و نما می‌یابد، همانگونه که از معنای واژه گراندد (رستن، از زمین برآمدن) بر می‌آید. طی این روش تئوری به روش استقرایی از تجارب زندگی روزمره، مرادوات، مستندات، ادبیات و مشاهدات استخراج می‌گردد (Mayam, 2001). این روش برای اولین بار در دهه ۱۹۶۰ توسط بارنی گلنزر و آنسلم اشتراوس در تحقیقی در مورد تعامل کارکنان بیمارستان با بیماران در حال مرگ مطرح شد (Strauss & Corbin, 1998). سال‌ها بعد، یکی از انتقاداتی که به نسل اول نظریه‌پردازان زمینه‌ای همانند اشتراوس و کوربین، وارد شد، این بود که آنها به تئوری زمینه‌ای به عنوان بسته‌ای روشی / روش‌شناسانه ننگریسته و صرفاً در مورد استراتژی‌ها و تکنیک‌های (روش) مورد استفاده نوشتند. که البته در آخرین کتاب اشتراوس و کوربین (۲۰۰۸) این مورد، تصحیح شد^۱. کتاب مذکور در برگیرنده فصلی در مورد پراگماتیسم و کنش متقابل نمادین بود که در چاپ اول این کتاب وجود نداشت.

ریشه تئوری زمینه‌ای به آموزه‌های دو مکتب شیکاگو و کلمبیا بر می‌گردد. اشتراوس دکترای خود را در سال ۱۹۴۵ از دانشگاه شیکاگو اخذ کرد که دستی قوی در سنت روش کیفی داشت. وی به شدت متأثر از پراگماتیست‌ها و کسانی که در سنت کنش متقابل قرار داشتند، کسانی همانند توماس (۱۹۶۷)، پارک (۱۹۶۶)، دیویی (۱۹۲۲)، مید (۱۹۳۴) و بلومر (۱۹۶۹) بود. برخی گزاره‌ها زمینه توسعه چنین روشی را فراهم کردند: (۱) نیاز به فرارفتن از زمینه برای کشف آنچه که واقعاً در حال رخ دادن بود؛ (۲) کشف تئوری، برخاسته از داده، به منظور ایجاد نظم و بنیانی برای کنش اجتماعی؛ (۳) کشف گوناگونی و پیچیدگی پدیده و کنش اجتماعی؛ (۴) این عقیده که اشخاص کنش‌گرانی‌اند که نقش فعالی در پاسخ به موقعیت‌های پروبلماتیک دارند؛ (۵) تشخیص اینکه افراد بر اساس معانی به کنش با یکدیگر می‌پردازند؛ (۶) فهم اینکه معانی از طریق تعامل تعریف و بازتعریف می‌شوند؛ (۷) حساس بودن به جریان و بیرون کشیدن ذات رویدادها (فرایندها)؛ و (۸) آگاهی از روابط بین شرایط و پیامدهای پدیده. در سوی دیگر، گلنزر در سال ۱۹۶۱ در دانشگاه کلمبیا موفق به اخذ دکترای خود شد و به عنوان کسی که در زمینه تحلیل چندمتغیره فعالیت داشت، شناخته شده بود. وی تحت تأثیر پائول لازارسفلد بود که به عنوان مبدع روش‌های کمی معروف است. با این حال هر دو مکتب سعی در ایجاد تحقیقاتی داشتند که بتواند مورد استفاده متخصصان و مخاطبان قرار گیرد. پس اگرچه این روش از دو سنت فلسفی و روشی متفاوت دو تن از جامعه‌شناسان نشأت گرفته است، ولی هر دو به یک اندازه در پیشبرد آن سهیم بوده‌اند (Strauss & Corbin, 1998: & Larosa, 2005).

فرض بنیادی رویکردهای تفسیری-برساختی، که تئوری زمینه‌ای بر آن استوار است، آن است که انسان‌ها موجوداتی خلاق، مبتکر، و معنا‌ساز هستند که به جهان اجتماعی خود معنا و نظم می‌بخشند. لذا در تعریف انسان بر عنصر اراده‌گرایی^۲ تأکید دارد. بر این اساس

^۱ شایان ذکر است که گلنزر به دلایلی که در ادامه خواهد آمد، هیچ‌گاه در مباحث روش‌شناسانه تئوری زمینه‌ای وارد نشد.

کنش‌های انسانی یا عاملان اجتماعی مبتنی بر انتخاب‌های ذهنی و دلایل فردی هستند (Mohammadpour, 2013: 318)
 (quoted from Silverman, 2005). در این پارادایم رویکرد تفسیری دانش عامه یا به گفته‌ی آلفرد شوتر نگرش طبیعی^۱ منبع عمده اطلاعات و داده جهت درک جهان اجتماعی می‌داند، پس دانش چیزی جز اشکال منظم شده و بازتفسیر شده دانش عامه نیست. بر همین اساس تبیین‌های تفسیری، از نوع تبیین‌های استقرایی-ایدئوگرافیک^۲ هستند. این نوع تبیین بر توصیف یا تصویری عمیق از یک چیز با جزئیات ویژه تکیه دارد، اما دارای سطح انتزاعی محدود و مرتبط با یک میدان یا موقعیت ویژه نیز می‌باشد. تبیین‌های ایدئوگرافیک (اندیشه‌گرایانه) دارای ماهیت داده‌محور، تجربی-تجربیدی، استفاده‌ای، غیرفرضیه‌ای و فاقد تعمیم تحلیلی هستند (The same source quoted from Patton 2002, Crocus 2003, Matthew and Matthew 2003, Newman 2006 and 2007). در جدول زیر برخی از مهم‌ترین متونی که باعث کشف و توسعه تئوری زمینه‌ای شده، نشان داده شده است.

جدول (۱): برخی از متون اصلی تئوری زمینه‌ای

نویسنده و سال تألیف	عنوان
(Glaser and Strauss 1967)	کشف تئوری زمینه‌ای ^۳
(Glaser 1978)	حساسیت نظری ^۴
(Strauss 1987)	تحلیل کیفی در علوم اجتماعی ^۵
(Strauss and Corbin 1990)	اصول تحقیق کیفی: تکنیک‌ها و روش‌ها در تئوری زمینه‌ای ^۶
(Glaser 1992)	اصول تحلیل در تئوری زمینه‌ای ^۷
(Strauss and Corbin 1994)	روش‌شناسی تئوری زمینه‌ای: مروری بر تحقیق کیفی (چاپ اول) ^۸
Charmaz 1995)	تئوری زمینه‌ای: و نقش آن در روش‌های بازاندیشانه در روانشناسی ^۹
(Strauss and Corbin 1998)	اصول تحقیق کیفی: تکنیک‌ها و روش‌ها در تئوری زمینه‌ای (چاپ دوم) ^{۱۰}
(Charmaz 2000)	روش‌های عینی‌گرایانه و برساخت‌گرایانه در روش کیفی (چاپ دوم) ^{۱۱}
(Clarke 2005)	تحلیل موقعیتی: تئوری زمینه‌ای بعد از دگرگونی پست مدرنی ^{۱۲}
(Charmaz 2006)	بازسازی تئوری زمینه‌ای: راهنمایی عملی از طریق تحلیل کیفی ^{۱۳}
Strauss and Corbin (2008)	اصول تحقیق کیفی: تکنیک‌ها و روش در تئوری زمینه‌ای (چاپ سوم)
(Artinian et al 2009)	تئوری زمینه‌ای گلپزری و نقش آن در تحقیقات پرستاری ^{۱۴}
(Birks and Mills 2011)	تئوری زمینه‌ای: راهنمایی عملی ^{۱۵}

¹ Common sense

² Inductive -Ideographic

³ The discovery of grounded theory

⁴ Theoretical sensitivity

⁵ Qualitative analysis for social scientists

⁶ Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques

⁷ Basics of grounded theory analysis

⁸ 'Grounded theory methodology: An overview' in Handbook of qualitative research (1st Edition)

⁹ 'Grounded theory' in Rethinking methods in psychology

¹⁰ Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques (2nd Edition)

¹¹ 'Grounded theory: Objectivist and constructivist methods' in Handbook of qualitative research (2nd Edition)

¹² Situational analysis: Grounded theory after the postmodern turn

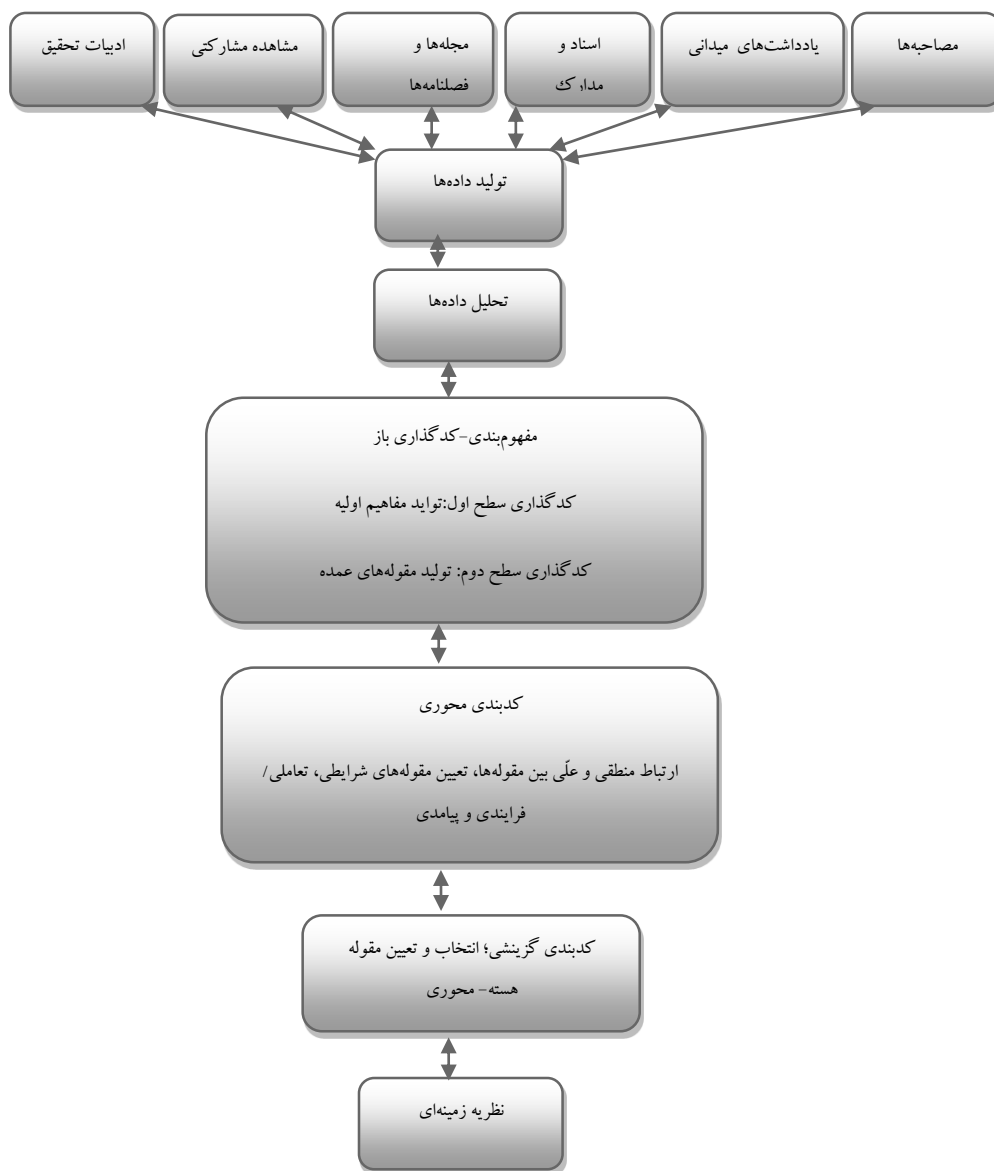
¹³ Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis

¹⁴ Glaserian Grounded Theory in Nursing Research

¹⁵ *Grounded Theory: A Practical Guide*

مراحل عملی تئوری زمینه‌ای

در این بخش از تحقیق تلاش می‌شود با استفاده از نمونه‌های عینی از مطالعات انجام گرفته^۱ در مورد توسعه که با این روش به انجام رسیده‌اند مراحل عملی تئوری زمینه‌ای ترسیم شود. قبل از وارد شدن به این مراحل، نموداری ترسیم می‌شود که کل این فرایند را نشان می‌دهد. شایان ذکر است که همزمانی مراحل گردآوری داده‌ها، تجزیه و تحلیل و مقایسه مداوم داده‌ها یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های تئوری زمینه‌ای است (Corbin & Strauss 1990; Mills 2006).

منبع: Mohammadpour2013, p. 321, quoted from Spizal and Carpenter, 2007: 145

نمودار (۱): مراحل انجام تحقیق با نظریه‌ای زمینه‌ای

^۱ نمونه‌های مورد استفاده عبارتند از ۱- درک معنایی پیامدهای ورود نوسازی به منطقه اورامان کردستان ۲- بررسی جامعه‌شناختی عوامل کارایی شوراهای اسلامی شهر ۳- بررسی مقایسه‌ای وضعیت گذشته و حال فعالیت‌های اقتصادی زنان روستایی در خانواده و ۴- تبیین ساختار اجتماعی فقر از منظر فقرای روستایی. مطالعات تحقیقات مذکور توسط دانش‌آموختگان مطالعات توسعه و تغییرات اجتماعی به انجام رسیده است.

• تولید داده

همانند تمام تحقیقات، «مسأله یابی یا سؤالات» نقشی کانونی در هدایت تحقیق و تولید داده ها دارند. در زیر برخی از مهم ترین سؤالات تحقیقات مذکور آورده شده است.

سؤالات	محققین
پایمدهای ورود نوسازی به منطقه اورامان چه بوده است؟ به عبارت دیگر، مردم منطقه اورامان تغییرات (اقتصادی، قشر بندی اجتماعی، نظام آموزشی، نظام بهداشتی مدرن، اعتقادی و ارزشی، خویشاوندی، ساختار زبانی، تکنولوژی مدرن، ارتباطات و حمل و نقل، و نظام تعاملی) چگونه درک، معنا و تفسیر می کنند.	محمدپور و رضایی
اعضای شوراهای اسلامی شهر برای داشتن عملکردی موفق چه اقداماتی را انجام می دهند؟	ایمانی
عمده ترین دلیل یا دلایل کاهش فعالیت زنان روستایی در جامعه مورد مطالعه (از منظر آنان) چه بوده است؟	فرضی زاده
علل فقر و تداوم آن در جامعه مطالعه (از منظر فقرا) چیست؟	پیری

البته بسته به داده های جمع آوری شده، ممکن است کانون توجه مطالعه تغییر نماید (-Adib Hajbagheri et al., 2007: 26). یا سؤالات تازه ای مطرح شود. در روش کیفی «نمونه گیری» در معنای آنچه که در مطالعات کمی مطرح است، وجود ندارد. دو روش عمده نمونه گیری در تئوری زمینه ای، نمونه گیری مبتنی بر هدف و نمونه گیری نظری می باشد. از آنجایی که هدف دستیابی به نظریه ای در مورد موضوع تحقیق است آنچه اهمیت دارد، تعیین موارد مرتبط برای گردآوری داده است. این افراد را اصطلاحاً مطلعین^۱ یا دروازه بانان^۲ تحقیق می نامند (Mohammad Poor and Rezaei quoted from Johnson 1989; Erlendson 1993; Neumann 2006; 2007, p. 19 Flick, 2008: 35-36). در نمونه گیری نظری علاوه بر افراد می توان از اتفاقات، فضاها و موقعیت ها نیز نمونه گیری کرد اگر (Strauss & Corbin 1998) گروه های مختلفی در میدان مطالعه وجود دارد، نمونه گیری باید حداکثر تنوع را بین گروه های مورد مقایسه به کار گیرد (Strauss, 1987 and Pete Gruu 1990). در زیر تلاش شده است نمونه های تحقیق و نوع نمونه گیری در مطالعات توسعه ای مذکور نشان داده شود.

نوع نمونه گیری	میدان مورد مطالعه	محققین
نمونه گیری مبتنی بر هدف و نمونه گیری نظری	اورامان تخت از توابع شهرستان سروآباد	محمدپور و رضایی
نمونه گیری مبتنی بر هدف و نمونه گیری نظری	اعضای شورای شهر، شهرداران، مدیران ستادی معاونت امور اجتماعی و شوراهای وزارت کشور، مدیران و کارشناسان دفاتر امور اجتماعی و انتخابات استانداری ها	ایمانی
نمونه گیری مبتنی بر هدف و نمونه گیری نظری	سه نسل از زنان: زنان بالاتر از ۵۰ سال (نسل اول)؛ نسل دوم (۳۵-۵۰) و نسل سوم (۱-۳۵) روستای میانده	فرضی زاده
نمونه گیری مبتنی بر هدف و نمونه گیری نظری	چهار گروه از زنان و مردان دو طایفه در روستای گنبد پیرمحمد	پیری

منطق نظریه ای زمینه ای به روش های گردآوری داده ها و توسعه نظری آن نیز جهت می بخشد محمدپور به نقل از گلاسر (۲۰۰۱) می گوید "همه چیز داده است". محقق ممکن است داده ها را از طریق مصاحبه، مشاهده، مراجعه با اسناد، یا ترکیبی از این منابع جمع

¹ informants

² Gatekeepers

آوری نماید. یادداشت‌های روزانه^۱ روش شرکت کننده مشاهده گر^۲ مصاحبه‌های رسمی، غیر رسمی یا نیمه سازمان یافته^۳ اسناد و مدارک، مجله‌ها و فصلنامه، و ادبیات تحقیق راه‌های معتبر برای تولید داده هستند (Adib Hajbagheri et al. 2007; Mohammadpour, 2013, quoted from Spizal and Carpenter 2007). توصیه هربرت بلومر می‌تواند به شیوه‌های زیر در فرایند گردآوری داده‌های لازم برای ساخت نظریه زمینه‌ای مورد استفاده قرار گیرد:

- ۱- دلایل انتخاب‌های محقق را در طراحی سؤال و مفاهیم اولیه در جریان گردآوری داده‌ها توضیح دهد.
- ۲- در جریان گردآوری داده‌ها، محقق به دنبال مفاهیمی می‌رود که در موضوع تحت مطالعه وی بسیار مهم هستند و مهمتر اینکه این مفاهیم از نظر سوژه‌های تحقیق نیز بسیار مورد تأکید قرار می‌گیرند.
- ۳- زمانی که مجموعه‌ای از داده‌ها گردآوری و سازماندهی می‌شوند، محقق در خلال تحلیل داده‌ها در بستر مفاهیم و مقوله‌هایی قرار می‌گیرد که برخی از آنها در بررسی موضوع مطالعه از اهمیت کلیدی برخوردارند.
- ۴- حساسیت نظری^۴ و توجه به مفاهیم حساس محقق را در همه مراحل مطالعه از تعیین موضوع تا سؤال‌های تحقیق و تحلیل داده‌ها راهنمایی می‌کند

با ادامه جمع‌آوری داده‌ها، اگر داده‌های جمع‌آوری شده تکرار داده‌های قبلی باشد، و اطلاعات جدیدی حاصل نگردد، این وضعیت را اشباع^۵ می‌گویند (Haj Baghi et al., 36: 2008). جمع‌آوری داده‌ها باید تا زمان رسیدن به این حالت ادامه پیدا کند. در این زمینه گلاسر (۲۰۰۱) از واژه «غلظت^۶» بجای اشباع نام می‌برد. وی بر این باور است که غلظت مفاهیم و مقوله‌ها در همگی مراحل نظریه‌سازی زمینه‌ای باید دارای ماهیت «تناسب ظهوریابنده^۷» باشد، یعنی تناسب ابعاد و سازه‌های مختلف نظریه‌ی در حال ساخت باید به صورت خود جوش و طبیعی ظاهر شود نه به شکل تحمیلی (Mohammadpour, 2013: 326 quoted from Glaser).

• تحلیل داده

بعد از گردآوری داده‌ها کار تحلیل داده‌ها آغاز می‌شود. این در شرایطی اتفاق می‌افتد که نمونه‌گیری همچنان ادامه دارد و ممکن است بعد از تحلیل داده‌های بدست آمده، محقق مجدداً به سراغ نمونه‌گیری و گردآوری داده بپردازد و این عمل را تا زمان به اشباع رسیدن داده‌ها ادامه می‌دهد. مهم‌ترین کار در این قسمت مقایسه داده‌ها با یکدیگر و انجام مراحل کدگذاری است. یادداشت‌ها و حرف‌های گفته شده که از طریق تکنیک‌های تحلیل محتوا با استفاده از جداول و گراف‌ها بدست می‌آید همگی مکانیزم‌هایی برای کدگذاری هستند که بصورت فردی انجام می‌گیرند (Strauss and Corbin, 1990).

سطح اول کدگذاری: کدگذاری باز

کدگذاری باز^۸ طی دو مرحله انجام می‌گیرد: کدگذاری سطح اول که منجر به تولید مفاهیم^۹ می‌شود و کدگذاری سطح دوم که حاصل آن ایجاد مقوله‌هاست^{۱۰}. نخستین گام در تئوری زمینه‌ای مفهوم‌سازی است. مفهوم تصویری انتزاعی است از یک شی، حادثه، کنش یا واکنش که محقق آنرا داده‌ای مهم ارزیابی می‌کند (Strauss & Corbin, 1998: 103). به عبارت دیگر می‌توان گفت در این مرحله از تحقیق، خط به خط جملات موجود در متن خام خوانده شده و به آنها کد داده می‌شود. بسیار واضح است که در مرحله اول کدگذاری باز، محقق با حجم انبوهی از کدها روبرو خواهد بود در ادامه این کدها را باید بر حسب ویژگی‌های مشابهی

¹ Journaling

² Participant observer

³ Semi structured

⁴ Theoretical sensitivity

⁵ Saturation

⁶ Density

⁷ Emergent fit

⁸ Open coding

⁹ concepts

¹⁰ Categories

که بین آنها وجود دارد، به سطح بالاتری از انتزاع رساند. همین طبقه‌بندی کدهای حاصله بر حسب خصوصیتی خاص که در مرحله دوم کدگذاری باز انجام می‌شود منجر به ایجاد مقوله‌های تحقیق خواهد شد. نکته قابل توجه سطح انتزاعی بودن این مفاهیم است که درجه اهمیت آنها را نشان می‌دهد. نکته دیگر مرتبط بودن این مفاهیم به مسأله و سؤالات تحقیق است که بدون در نظر گرفتن این نکته فرایند دستیابی به تئوری زمینه‌ای با خللی اساسی روبرو خواهد بود. مثال‌های زیر گویای این دو مرحله از کدگذاری باز خواهند بود، یعنی ساخت مفاهیم و مقوله‌ها.

مقوله	مفهوم	داده های خام
وابستگی	انتظار برای دریافت کمک	این جا همه منتظرند که آخر ماه برسه و کميته امداد به حساب آنها پول واریز کند.
	کمک‌های دولتی	کمک‌هایی که دولت به ما می‌کند کفاف هزینه بیماری ما نمی‌شود.
	ناتوانی شخص در پرداخت هزینه‌ها	اگر همین کمکی که بهزیستی به بچه‌ام می‌کرد، نبود واقعاً نمی‌دونستم چه کار کنم.
تقدیرگرایی	حکمت خدا	خواست خدا بوده است که ما این چنین فقیر بمانیم
	بدشانسی	ما هیچ وقت هیچ شانسی نداشتیم و از این به بعد هم نخواهیم داشت
	خواست خدا	اگر خدا بخواهد وضع ما خوب می‌شود

در زیر با رجوع به مطالعات انجام گرفته برخی از مهم‌ترین مقوله‌های موجود در پژوهش‌های مذکور بیان می‌شود:

محققین	مقولات
محمدپور و رضایی	ضعف اقتصادی، سلطه سنتی، بهداشت نامناسب، مسائل رفاهی، مهاجرت‌های کاری، آموزش مدرن، عقلانی شدن باورها، شکاف اعتقادی، تمایل به حفظ، لزوم مقاومت، افزایش آزادی‌های فردی، ممتازین جدید، ابراز تأسف، آگاه شدن مردم، فرصت شغل‌یابی، پیدایش توریسم، افزایش ارتباطات برون
ازکیا و ایمانی	فقدان نهادینگی، رهاشدگی، پراکندگی، مدیریت، ساختار متمرکز نظام اداری، ابهام در قانون، فقدان سنت‌های دموکراتیک، نهادخواهی، استقلال عمل، گسترش اختیار، اصلاح قانون، امتناع از مشارکت، کارایی
فرضی‌زاده	تأثیرپذیری از زندگی شهری، تفاوت زندگی شهری و روستایی به لحاظ برخورداری از امکانات، تمایل به شهری بودن، عدم تمایل به انجام فعالیت کشاورزی، جایگزین کردن نیروی کارگر روزمزدی، تمایل به مهاجرت، کاهش ساعات کار زنان، افزایش میزان دستمزد، ادامه تحصیل، شکاف نسلی، جنگ تحمیلی
پیری	وابستگی، تقدیرگرایی، فقر بین نسلی، انزوای اجتماعی، طرد، بیکاری، بی‌سوادی، درگیری‌های طایفه‌ای، بی‌توجهی دولت، جنگ تحمیلی

سطح دوم کدگذاری: کدگذاری محوری

اشتراوس فرایند مرتبط سازی مقولات با مقولات زیرین^۱ را کدگذاری «محوری»^۲ می‌نامد چرا که این کدگذاری بر محور مقوله، مرتبط سازی مقولات در سطح ابعاد^۳ و ویژگی‌های^۴ پارادایم، اتفاق می‌افتد. (همان منبع) در کدگذاری محوری باید شکل محکمی از روابط حول «محور» مقوله {که در ادامه خواهند آمد} شکل گیرد. در کدگذاری محوری مقولات زیر باید شناسایی شوند:

- شرایط علی: حوادث، وقایع و اتفاق‌هایی که به وقوع یا گسترش پدیده‌ای می‌انجامد.

¹ subcategories

² Axial

³ Dimension

⁴ properties

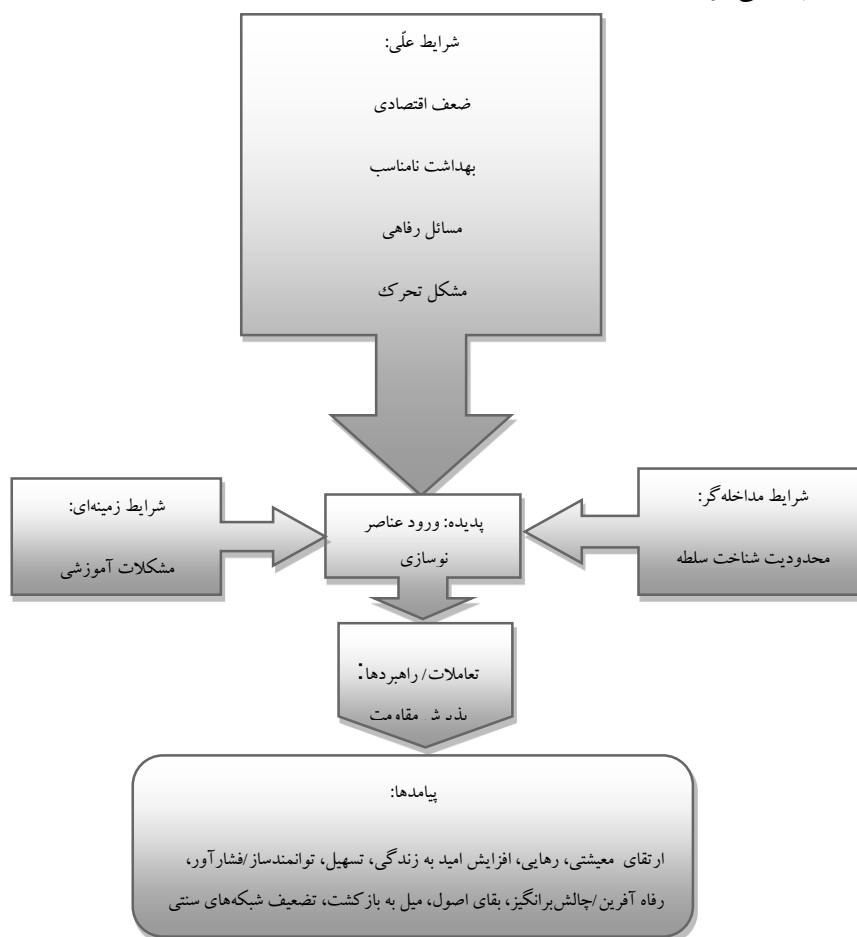
- پدیده: ایده و فکر محوری، حادثه، اتفاق یا واقعه‌ای که سلسله کنش / کنش متقابل به سوی آنها رهنمون می‌شوند تا آنها را اداره، یا با آنها به صورتی برخورد کنند، یا اینکه سلسله رفتارها بدانها مرتبط‌اند.
  - زمینه: سلسله خصوصیات ویژه‌ای که به پدیده‌ای دلالت می‌کنند؛ یعنی محل حوادث و وقایع متعلق به پدیده‌ای در طول طیف بعدی. زمینه نشانگر یک سلسله شرایط خاصی است که در آن راهبردهای کنش / کنش متقابل صورت می‌گیرد. (به عبارت دیگر در زمینه شدت، زمان‌بندی و میزان دخالت شرایط میانجی در بروز راهبردها شناسایی می‌شود.)
  - شرایط میانجی: شرایط ساختاری که به پدیده‌ای تعلق دارند بر راهبردهای کنش / کنش متقابل اثر می‌گذارند. آنها راهبردها را درون زمینه خاصی سهولت می‌بخشند و یا آن را محدود و مقید می‌کنند.
  - راهبرد کنش / کنش متقابل: استراتژی‌های ایجاد شده برای کنترل، اداره و برخورد با پدیده‌ای، تحت شرایط مشاهده شده خاص.
  - پیامد: نتیجه و حاصل کنش / کنش متقابل (Strauss and Corbin, 2006: 97 and 98).
- در جدول شماره ۲ برخی از مقولات عمده پژوهش‌های مورد استفاده در تحقیق به تفکیک مقولات عمده به تفکیک پدیده و ابعاد شرایطی، تعاملی و پیامدی بیان شده است.

جدول (۲): برخی از مقولات عمده به تفکیک پدیده و ابعاد شرایطی، تعاملی و پیامدی

محققین	نوع مقولات		
	پدیده	شرایطی	تعاملی یا کنش / کنش متقابل
محمدپور و رضایی	ورود عناصر نوسازی	ضعف اقتصادی سلطه سنتی بهداشت نامناسب مسائل رفاهی	پذیرش (مهاجرت به قصد کار، تصور مثبت از پیشرفت‌های آموزشی، عقلانی شدن باورها)، مقاومت (شکاف اعتقادی، تمایل به حفظ، لزوم مقاومت)
ایمانی	فقدان نهادینگی، رهاشدگی، پراکندگی، مدیریت	ساختار متمرکز نظام اداری، ابهام در قانون،	نهادخواهی، استقلال عمل، گسترش اختیار، اصلاح قانون، حمایت‌خواهی
فرضی زاده	دگرگونی ارزشی - هنجاری (تغییر سبک زندگی زنان)	تأثیرپذیری از زندگی شهری، تفاوت زندگی شهری و روستایی به لحاظ برخورداری از امکانات، تمایل به شهری بودن	عدم تمایل به انجام فعالیت کشاورزی، جایگزین کردن نیروی کارگر روزمزدی
تبری	تداوم فقر	وابستگی، قدیرگرایی، فقر بین نسلی، انزوای اجتماعی، طرد، بیکاری، بی‌سوادی، درگیری‌های طایفه‌ای	مهاجرت‌های شهری، ترک تحصیل، درخواست حمایت های جسمانی، بی‌سوادی- وابستگی، اعتیاد، تداوم فقر، آسیب-

سطح سوم کدگذاری: کدگذاری انتخابی

در این مرحله وظیفه محقق مرتبط ساختن مقولات به همدیگر است (Strauss and Corbin, 2006: 119). با پیمودن مراحل به این خواسته می‌توان رسید: اولین قدم متضمن توضیح خط اصلی داستان^۱ است. در اینجا آنچه که مهم است فهم دقیق روابط بین مفاهیم و مقوله هاست. خط اصلی داستان همان مفهوم پردازی داستان که مقوله اصلی است، می‌باشد. زمانی که محقق خود را به یک داستان متعهد ساخت، لازم است از توصیف فراتر رود و به مفهوم پردازی، یعنی شرح خط اصلی داستان بپردازد. در این جا داستان باید تحلیل شود، یعنی درست مثل کدگذاری باز و محوری، پدیده اصلی باید نام‌گذاری شود و به عنوان یک مقوله به تدریج به سایر مقولات مربوط شود. در این جا باید مقولاتی انتخاب شوند که انتزاعی‌تر بوده و مقولات دیگر را در برگیرد. قدم دوم ربط دادن مقولات تکمیلی (Strauss and Corbin, 2006: 121 and 122) است، برگرد مقوله اصلی با استفاده از یک پارادایم. قدم سوم مرتبط ساختن مقولات به یکدیگر است. چهارم به تایید رساندن آن روابط در قبال داده‌هاست. پنجم و آخرین قدم، تکمیل مقولاتی است که اصلاح و یا نیاز به بسط و گسترش دارند (Strauss and Corbin, 2006: 119). به عبارت دیگر در این مرحله پس از مرتبط سازی مقولات با یکدیگر در سطحی انتزاعی‌تر، و توضیح مفصل هر کدام از مقولات عمده و اصلی در قالب خط داستان به ترسیم دایاگرامی که روابط بین مفاهیم و مقولات تحقیق را نشان می‌دهد پرداخته می‌شود. در زیر مدل نهایی دو نمونه از پژوهش‌های مورد مطالعه بیان می‌شود:

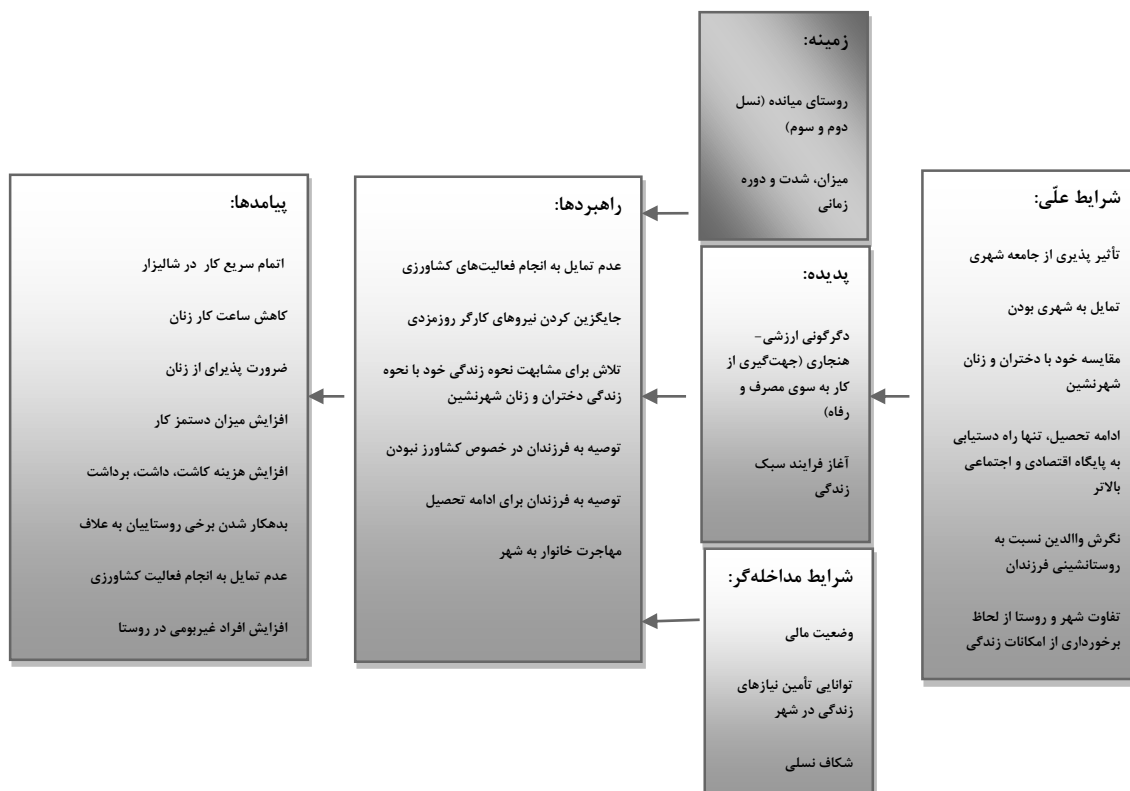

منبع: (Mohammadpour and Rezaei, 2008: 25)

نمودار (۲): مدل نهایی نظریه زمینه‌ای درک پیامدهای نوسازی در منطقه اورامان به مثابه ساختار بخش و ساختار شکن

^۱ Story: منظور از داستان قصه به معنی عامیانه آن نیست، بلکه گزارشی است از یک سلسله حوادث و وقایع که در گذشته روی داده‌اند.

همان طور که در نام گذاری مدل بالا آمده است، نکته اساسی در این مرحله، که اساس نام گذاری مدل نهایی نظریه زمینه‌ای می‌باشد، مقوله هسته^۱ است. مقوله هسته، مقوله‌ای است که با مقولات عمده دیگر مرتبط است و به فراوانی در داده‌ها به آن اشاره شده است، این مقوله همچنین باید به اندازه کافی انتزاعی باشد که به تولید نظریه بینجامد. بر اساس این مقوله، مردم اورامان پیامدهای نوسازی را به مثابه ساختاربخش و ساختار شکن در یافته‌اند که در آن نوسازی از یک طرف ساختارهای جدیدی به جامعه آنان بخشیده است، اما همزمان بسیاری از ساختارهای سنتی آنان را نیز دچار افول کرده است. در زیر مدل نهایی نظریه زمینه‌ای در پژوهش فرضی زاده آمده است:

منبع: (Firoozabadi and Farzi-e Zadeh, 2009: 50)

نمودار (۳): مدل نهایی دلایل کاهش فعالیت زنان روستایی { دگرگونی ارزشی - هنجاری؛ آغاز فرایند سبک زندگی } همانطور که در مدل نیز آمده است، عمده‌ترین دلیل کاهش کار زنان، ظهور پدیده «دگرگونی ارزشی - هنجاری» (با تأکید بر جهت‌گیری از تولید و کار به سوی مصرف و رفاه) در میدان مطالعه است.

نتیجه‌گیری

بدون شک بخش عمده‌ای از مسائل کنونی کشورهای موسوم به جهان سوم از بحران تنوری توسعه در این کشورها حکایت دارد. تنوری مذکور گونه‌ها و انواع مختلف را در هم ادغام کرده و کل توسعه را در امتداد الگوها و تجارب کشورهای دنیای غرب می‌کند که از دنیای جهان سوم بسیار متمایز و متفاوت است. تجارب بعد از دو جنگ جهانی نیز گویای این بود که راه حل برای مسائل توسعه باید در متن و زمینه توسعه که فرایند تاریخی، فرهنگی و اجتماعی ویژه‌ای را داراست، ایجاد شود. بدون شک متون توسعه از جایی به جای دیگر دائماً در حال تغییر است و احتمالاً رویکرد ثابت نظری و عملی برای پیشبرد صحیح آن کافی نیست از اینرو مطالعات توسعه باید توجه بیشتری را به پیچیدگی‌ها و پویایی‌های انسانی، سؤالات گوناگون، تعاریف مختلف، علل‌های متنوع، اهداف باز و

¹ Core category

... کنش‌گران اجتماعی از پدیده‌ها و فرایندهای اجتماعی داشته باشد چرا که یکی از با ارزش‌ترین منابع برای نظریه‌سازی در مورد توسعه باید خود تجارب توسعه باشند، تجاربی که بوسیله گروه‌های مختلف موجود در جامعه درک و عمل می‌شوند بدین دلیل است که محققان توسعه باید در تلاش باشند تا درک دیگران از توسعه را تفسیر کنند.

یکی از مهم‌ترین طرق دست‌یابی به چنین هدفی استفاده از تئوری زمینه‌ای در مطالعات توسعه است. تئوری زمینه‌ای روشی برای استفاده از تجارب واقعی کنش‌گران اجتماعی در متون مختلف و تجزیه و تحلیل آن است. بدین منظور در این مقاله تلاش شد تا با ترسیم مراحل عملی تئوری زمینه‌ای و با ارائه نمونه‌هایی از پژوهش‌های عینی انجام گرفته در رشته‌های مطالعات توسعه و تغییر اجتماعی نشان داده شود که نه تنها انجام چنین تحقیقاتی امکان‌پذیر است، بلکه نتایج چنین تحقیقاتی می‌تواند در نوع خود جذاب و قابل توجه نیز باشد و چه بسا بدون انجام چنین مطالعاتی حصول به آن نتایج امکان‌ناپذیر می‌بود.

به طور خلاصه می‌توان گفت تئوری زمینه‌ای با نظریه‌سازی در امر توسعه از یک سو می‌تواند نقشی مهم در مطالعات توسعه ایفا کند و از سوی دیگر با پاسخ به چیستی کنشگران اجتماعی و ذینفعان از تغییر و توسعه، مؤلفه‌های آن، دلایل مقاومت یا پذیرش؛ چگونگی مشارکت آنان در فرایند تغییر و توسعه و سؤالاتی از این قبیل به کاهش هزینه در امر برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری‌ها مدد رساند.

References

1. Adib Hajbagheri, Mohsen and others (2007); *Qualitative Research Methods*, Tehran, Neyon Publishing. [Persian]
2. Ahmadrash, Rashid (2012) *Sociological Analysis of the Consequences of the Entry of Modern Elements (Modernization) into Kurdistan (Case Study, Mukrian Village) Ph.D., Sociology of Rural Development*, Faculty of Social Sciences, University of Tehran [Persian].
3. Azkia, Mostafa and Imaniyejajmari, Hossein (2005); *Sociological study of the efficiency factors of Islamic councils of the city*, *Social Science Letter*, No. 26. [Persian]
4. Bitsch, Vera (2005) "Qualitative Research: A Grounded Theory Example and Evaluation Criteria" *Journal of Agribusiness* 23, 1pp:75-91
5. Brohman, John (1996) "Popular Development: Rethinking the Theory and Practice of Development" Blackwell publisher.
6. Egan, M. (1997) "Getting down to business and off welfare: rural women entrepreneurs". *Affilia*, 12:215-28
7. Escobar, Arturo (1984), "Discourse and Power in Development: Michel Foucault and the Relevance of his Work to the Third World", *Alternatives*, volume 10, issue 3, winter, pp: 377
8. Farzizadeh, Zahra (2007) *Investigating factors affecting the decrease of rural women's activity in agriculture (Case study: Miandeh village from the functions of the city of Sowmeh Sara in Guilan province) Master's thesis*, University of Tehran, Faculty of Social Sciences, The orientation of rural development sociology [Persian].
9. Firouzabadi, Seyyedehmad, Fazizi Zadeh, Zahra (2009) *A Comparison of the Past and Present Status of Economic Activities of Rural Women in the Family (Case Study: Midway Village of the Functions of the City of Guilan) Rural Development Magazine*, Period First, No. 1. [Persian]
10. Flick, Eve (2008); *Income on qualitative research*, translation of Hadi Jalili, Tehran, publication of Ney
11. Imani Jajarmi, Hossein (2005) *Sociological Study of the Factors Affecting the Performance of Islamic Councils in Local Development (Ph.D. in Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, [Persian]*
12. LaRossa, Ralph (2005) "Grounded Theory Methods and Qualitative Family", *Research Author, Journal of Marriage and Family*, Vol. 67, No. 4 (Nov), pp. 837-857
13. Mills, J. & Bonner, A. & Francis, K. (2006) "The Development of Constructivist Grounded Theory", *International Journal of Qualitative Methods*, Vol 5 (1): 1-10

14. Mohammadpour, Ahmad (2007) Semantic reconstruction of the consequences of renovation in the region of Orman, Kurdistan Iran, PhD thesis of Sociology, Department of Sociology and Planning of Shiraz University. [Persian]
15. Mohammadpour, Ahmad (2013) Qualitative research method, anti-method 1 (logic and design in qualitative methodology), sociologists' publication. [Persian]
16. Mohammadpour, Ahmad, Rezaei, Mehdi (2008) Semantic Understanding the Consequences of the Entry into the Region of Orman of the Kurdistan of Iran in the Field of Research, Iranian Journal of Sociology, Vol. 9, No. 1 & 2[Persian]
17. Pettigrew, Andrew M. 1985 "The Awakening Giant: Continuity and Change in Imperial Chemical Industries" Basil Blackwell, Ltd., New York
18. Piri, Sedigheh (2010); Explaining the social structure of poverty from the perspective of the rural poor; Case study of Gonbad-i-Pearmohamad village from the province of Malekhashi, Ilam province, Master's dissertation, Sociology of Rural Development, Faculty of Social Sciences, University of Tehran[Persian].
19. Rahnema, Majid (2006); When Poverty Outlines Poverty, The Translation of Hamid Javdani, Institute for Management and Planning Education and Research, p. 8. [Persian]
20. Riley, R. (1996) "Revealing socially constructed knowledge through quasi-structured interviews and grounded theory analysis". Journal of Travel and Tourism Marketing, 15 (2):21-40
21. Schroeder, R., A. van de Ven, G. Scudder, and D. Polley. (1986) "Managing innovation and change processes: Findings from the Minnesota Innovation Research Program." Agribusiness: An International Journal 2, 501S523.
22. Strauss, Anselm (1987) "Qualitative Analysis for Social Sciences" Cambridge University Press, New York
23. Strauss, Anselm and Corbin, Juliet (2006); Principles and Methods of Qualitative Research, Basic Theory and Practices, Translation by Biouk Mohammadi, Tehran, Institute of Humanities and Cultural Studies
24. Strauss, Anselm L.; Corbin, Juliet M (1990) "Basics of qualitative research: Grounded theory procedures and techniques" 1st Edition
25. Strauss, Anselm L.; Corbin, Juliet M (1998) "Basics of Qualitative Research : Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory" sage publication